

לאחד את מערכת החינוך

א. תשובות לשאלות המערכת

בראשית דבריי, אבקש להתייחס לכמה משאלות המערכת בענין דו"ח גוטמן:

1. לאור מספרם הגדול של המגדירים את עצמם "מסורתיים", נכון יהיה "לשבור" את הזהויות "דתי" ו"חילוני", לא רק, אבל גם, כדי למנוע מן ה"מסורתיים" את הצורך להגדיר את עצמם כ"חילוניים" בהגדרה החברתית.
2. לא נכון יהיה לעודד פתיחת בתי ספר "מסורתיים" לצדם של בתי הספר הממלכתיים והממ"ד. נסיונות מעין אלו נעשים במסגרת תל"י ודומיהם, והם משווקים קצת יידישקייט; אולם לא די בכך.
3. נתוני המחקר אמורים להשפיע בהחלט על מדיניות קליטת התלמידים בחינוך הממ"ד. החינוך הממ"ד צריך לפתוח את שעריו לכל החברה הישראלית, לוותר על דרישות מהבית להיות "דתי", ולדרוש רק התנהגות המכבדת את המסגרת הדתית בתוך בית הספר. כדי להתמודד עם ההטרונגויות של האוכלוסייה, יפתח החמ"ד מסגרות שונות בתוך בית הספר הממ"ד, שבהן יינתנו תגבור והעשרה לפי בחירת הורים ותלמידים לקבוצות השונות בבית הספר.
4. מחוייבות הציבור הדתי להפצת תורה בציבור המסורתי היא מוחלטת ובלתי מוגבלת. אין שום משימה חשובה יותר מאשר הפצת תורה בישראל. על הבסיס הזה מונח כל הסיכוי לקיומנו בארץ ישראל: המדינה, הבטחוני, הכלכלי והחברתי. מיותר להרחיב על כך, אפשר לקרוא בתנ"ך.

ב. איחוד מערכת החינוך

ועתה אבקש לתת הסבר קצר לתשובות שהובאו לעיל. קודם ימי המדינה ובראשית ימיה, הפרדת הדתיים מכלל הציבור היתה חשובה כי הציבור הדתי היה מיעוט הנתון במתקפה. האידיאולוגיה הרשמית של המדינה הריכוזית היתה אנטי-דתית ביסודה. לכן המאבק היה על הישרדות, והוא הצריך מאבק פוליטי נחוש, שלווה גם בבניית מערכות נפרדות של מפלגות, קופות חולים, בנקים, אגודות ספורט, חברות בנייה, עיתונים, ובעיקר חינוך. כיום, השלטון בישראל פחות ריכוזי, וודאי שהוא פחות הומוגני מבחינת עמדותיו האידיאולוגיות. גם המצב התרבותי הכללי, של התגברות ה"פוסט-מודרניזם" וה"פוסט-ציונות" מחליש את כוח הכפייה האידיאולוגי של מרכזי הכוח והאליטות. גם גלי העלייה של העדות השונות, התבססותם של ציבורים שאינם שייכים ל"אליטה ההומוגנית" של דור המייסדים, מקילים את הלחץ ומאפשרים פעולה הרבה יותר חופשית. למרות שיש לנו נטייה 'להתבכיין' באופן מתמיד על מצבנו במדינה, הוא טוב לאין ערוך מכפי שהיה אי פעם בארץ. אמנם, הצד השני של המטבע הוא התפוררות אידיאולוגית וערכית, היוצרת תחושה שהרחוב והתקשורת הרבה יותר פרוצים ורדודים מבעבר. דווקא זו הסיבה שבגללה הציונות הדתית צריכה לעבור ממצב של התבצרות למצב של השפעה. אם אנשי

אמונה אנחנו, אל לנו להתיירא ממפגש חזיתי ויומיומי עם החילוניות. כוחה של האמונה חזק מכוחה של העדר אמונה (דוק: העדר אמונה, שהרי לא מדובר על אמונה אחרת, או כפירה אקטיבית, כדוגמת האתיאיזם הקלאסי; אם כי, גם ממנו אין לאנשי אמונה מה להתיירא, וקריסתו מורה על חולשתו שמעיקרא). התהליך כבר בעיצומו: בכלכלה, בחברה, בצבא, ואפילו בתקשורת ובמערכת המשפט.

אחד המעכבים החמורים ביותר של יכולת ההתערבות וההשפעה של הציבור הציוני הדתי בחברה הישראלית הוא הניתוק הפיזי המלווה גם בהבחנות סטריאוטיפיות בין דתיים לחילוניים, בין מתנחלים ל"ישראלים" וכיוצא בזה. הניתוק הפיזי נוצר בעיקר בשני מוקדים: ההתיישבות ומערכת החינוך. התיישבות - הנטייה להתגורר ביישובים דתיים או בשכונות ובתי מגורים המיועדים לדתיים בלבד. חינוך - נער "חילוני" איננו פוגש דתיים מקרוב עד הצבא, בשל הפרדת מערכת החינוך.

אין שום דרך אחרת לקרב אלא על ידי שמתקרבים, ואין דרך להתקרב בלי לשבור מחיצות. את שתי המחיצות הללו לא ישברו על ידי שבירה וירטואלית של סטריאוטיפים, אלא אך ורק על ידי שבירה מעשית של הגבולות הפיזיים. מה שקרה בצבא חייב לקרות גם במערכת החינוך ובהתיישבות.

גם את בתי הכנסת צריך לפתוח לקהל הרחב. איך עושים את זה? אפשר לברר אצל רבים מחברינו שעלו מחו"ל או שמשו שם בשליחויות שונות. בית הכנסת הוא מרכז של כל הקהילה, גם של אלו שבאים רק ביום הכיפורים - וברכב. ואני מדבר על בתי כנסת "אורתודוקסיים".

ג. מה יהיה על החינוך הדתי?

האם זה לא יגרום למפולת נוראה בחינוך הדתי?

1. אי אפשר להתעלם מן הסכנה הזאת. לכן, יש ליצור תהליך מבוקר כדי למנוע מפולת. פעם חשבו שאם בחור דתי ילך לצבא, הוא יצא חילוני. הנתונים הסטטיסטיים תמכו בכך. היום חוששים החילוניים שמא הדתיים ישתלטו על הצבא. אם תהיה מערכת חינוך אחת, כללית, לכל עם ישראל, לא ירחק היום שהחילוניות הקיצונית תילחם נגדה מחשש שכולם יחזרו בתשובה.
2. החינוך הדתי יתעשת לנוכח האתגר. כיום הוא רואה את עצמו נתון במשבר, מחפש דרכים לתכניות חדשות ולא מוצא כיצד לרענן את המערכת ולחזקה. דווקא האתגר של המפגש יחזק אותו, אם ישכיל להיערך ולהשתנות לקראתו. ברור שזה לא יצליח אם ימשיכו לחשוב שהפיתרון הוא 2500 שעות גמרא בשש שנים, שתנובתן ידועה כבר היום, לפני פתיחת השערים.
3. ההורים הדתיים ייכנסו ללחץ, וזה טוב. כי היום רבים מהם שולחים את הילדים לשיבה/ אולפנה/ בי"ס ממ"ד, וסבורים שבזה קיימו את מצוות חינוך. המהדרין גם דואגים להקים מוסד ייחודי עבור הילדים המיוחדים שלהם שזקוקים לעוד כמה שעות תגבור תורני. יתכן שאם ההורים ידעו שהילדים צריכים להתמודד על אמונתם, הם יתערבו יותר בחינוך הילדים, והבית יחזור למלא תפקיד חשוב יותר בחינוך הדתי.

מובן שההתייחסות המברקית הזאת, אין בה אלא כדי לעורר דיון, ויש מקום למסה נרחבת ומקיפה שתנתח את ממצאי המחקר מצד אחד, את מצב החינוך הדתי והחברה הדתית מצד שני, ואת ההצעות העתידיות העולות מן הניתוח הזה. עוד חזון למועד.

